

Rahoittajat ja tiedon julkisuus

Pirjo Hiidenmaa
Suomen Akatemia
3.5.2010

Periaate

- Julkisella rahalla tehty tutkimus on julkista.
- Berliinin julkilausuma 2003.
- ESF + EUROHORCS: Tiekartta 2008
- Julkisuus koskee sekä tutkimusaineistoja että tutkimusjulkaisuja.

Termikysymys

- Mitä open access on suomeksi? Mitä näkökulmaa sananvalinnalla halutaan korostaa?
- Julkisuus?
- Avoimuus?
- Saatavuus?
- Ilmaisuus?

Tutkimuksen rahoittajat

- Eri puolilla maailmaa tutkimuksen rahoittajat ovat sitoutuneet Berliinin julkilausumaan, joka turvaa tiedon saannin.
- Rahoittajilla ei kuitenkaan ole yhtenäisiä toimintasuunnitelmia siitä, miten ne voivat rahoittajina edistää tiedon julkisuutta.

Kaksi linjaa

- **Kultainen tie:** Tiedon julkisuutta voidaan edistää suosimalla sellaisia julkaisuja, jotka ovat vapaasti kaikkien tutkijoiden saatavilla. SA suosittaa tällaisia julkaisuja. Joillakin rahoittajilla tämä on rahoituksen ehto (esim. Wellcome Trust, NIH).
- **Vihreä tie:** Tutkijat voidaan velvoittaa tallentamaan julkaisunsa julkiseen tietokantaan. Esim. Helsingin yliopisto.

Rahoittajaorganisaatioiden toimia

- Ruotsi (Vetenskapsrådet): Päätös tukea julkaisuja avointen kanavien perustamisessa, 2008
- Kanada (SSHRC): Pilottikokeilu 2007 täysin avointen julkaisujen kehittämiseksi . Nyt jatkuu pysyvänä toimintana.
- Norja (FR): Velvoittaa tutkijoita tallentamaan artikkelit arkistoihin.

LAATU

Vertaisarviointi ehdoton vaatimus. Avoimet julkaisut tarvitsevat samat laatukriteerit kuin muutkin julkaisut.

Julkaisukanavilla, esim. laitosten arkistotallennuksella on myös muita tehtäviä: tallennetaan puheenvuoroja, aineistoja, oppimateriaaleja, eri tehtäviin suunnattuja artikkeleita ja esitelmiä. >> e-tiede

RAHA

- Ilmaista julkaisua ei ole. Kuka maksaa avoimet julkaisut?
- Kuka maksaa rinnakkaistallennuksen?
- Tulisiko tutkimuksen rahoittajien maksaa tutkijoille julkaisutukea tai julkaisuille toimintatukea? Vai pitäisikö julkaisukustannusten sisältyä yliopistojen normaaliin rahoitukseen?
- Kirjoittaja maksaa –malli ei toimi kaikkialla.

TIETEENALOJEN EROJA

- Avoimia kanavia on luonnontieteissä ja lääketieteessä.
- Humanisteilla ja yhteiskuntatieteilijöillä vähän avoimia julkaisuja.
- Humanistien arvokkain julkaisu on monografia.
- Tekniikan tutkijat julkaisevat konferenssijulkaisuissa.

TIETEENALOJEN EROJA

- Julkaisunopeus: biologiassa ja lääketieteessä on tärkeää saada julkaisu nopeasti ulos.
- Julkaisun pysyvyys, elinkaari: humanistisilla aloilla teokset ovat pitempään käytössä ja osallistuvat teoriankehitykseen tms.
- Julkaisu ja aineisto: joissakin luonnontieteissä julkaisu on voitava tallentaa siten, että aineisto kytketään julkaisuun.

KIELI

- Avoin saatavuus ei tarkoita vain englanninkielisiä julkaisuja. Tiedon julkaisuutta edistää myös muunkielinen julkaiseminen. Kyse on mekanismeista, ei kielivalinnasta.
- Tutkimusta julkaistaan muillakin kielillä. Esim. sosiologian tutkimuksesta vain 20 % julkaistaan englanniksi.

OIKEUDET

- Tutkijoiden on huolehdittava oikeuksistaan ja sopimuksistaan:
 - Kustantajan kanssa
 - Tekijäryhmän sisällä
 - Ulkopuolisten aineistonluovuttajien kanssa

Tulevaisuudennäkymiä

- E-tiede: Verkot ja digitaaliympäristö muuttavat julkaisemista, aineistojen käsittelyä ja tutkijoiden työtapoja. Arkistoihin tallennetut työpaperit ja puheenvuorot voivat käynnistää hankkeita ja luoda ideoita.
- Aineistojen takautuva tallennus on tarpeen.
- Tietopalvelut merkittävämpiä kuin julkaisujen myynti.

TYÖNJAKO

- Tutkijoiden, kirjastojen, kustantajien ja laitosten työnjako muuttuu.
- Pitääkö tutkijan oppia itse huolehtimaan tallennuksesta, linkityksestä, päivityksestä, julkaisuoikeuksista, tietojärjestelmistä, koodauksista yms.? Syntyykö julkaisujen ja aineistojen ympärille järkevä työnjako tutkijan ja erilaisten tukitoimien kesken?

Tutkimusrahoitus

- Suomen Akatemia ja yliopistot ovat siirtyneet kokonaiskustannusmalliin.
- Tutkimusrahoitukseen sisällytetään kaikki tutkimuksessa tarvittavat kulut. Julkaisukulut ovat osa tutkimuskuluja (esim. kirjoittajamaksut).
- Yleiskustannuksiin sisältyy kaikki tutkimuksen tuki (it, tilat, hallinto yms.), myös rinnakkaistallennus.

Mitä pitäisi tehdä?

- Nykyisin Akatemia suosittelee avoimia julkaisuja:
- ” tutkijat julkaisisivat tuloksensa avoimissa tiedejulkaisuissa silloin, kun tällaisia julkaisuja on hakijan tieteenalalla ja kun ne ovat vähintään samantasoisia kuin perinteiset tilausmaksulliset julkaisut”

Aineistojen saatavuus

- Akatemia pyytää tutkimussuunnitelmassa aineistohallintasuunnitelmaa ja kehottaa tallentamaan pysyvästi.
- Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto toistaiseksi ainoa tallennuspaikka.

Mitä pitäisi tehdä?

- Velvoittavampi määräys, ei pelkkä suositus?
- Avointen kanavien julkaisut otettava huomioon rahoituspäätöksissä?
- Tiedon avoimuus rahoituksen ehdoksi?
- Kansallisten tieteellisten seurojen talous ja julkaisujen myynti mietittävä uudelleen.

Rinnakkaistallennus

- Työmäärä: jokainen tutkija, laitos, organisaatio tallentaa omat julkaisut. Julkaisun jokainen kirjoittaja tallentaa? Sama artikkeli voidaan tallentaa useita kertoja.
- Keskitetty arkistointi tieteenaloittain, kansallinen yhteisarkisto?

Tieteenalojen arviointi

- Aineistot, julkaisukäytännöt, tutkimuksen infrastruktuurit osaksi arviointeja.

Tieteen tila ja taso

- Rinnakkaisjulkaisemisen vaikutus bibliometrisiin laskelmiin.
 - Painettu vs. sähköinen julkaisu
 - Kieliversiot

Tiedon saatavuus

- Tieteen parhaaksi!
- Lisää tutkimuksen vaikuttavuutta ja merkitystä
- Ei korvaa muita tiedon leviämisen kanavia:
ammattijulkaisut, käsikirjat, katsaukset,
puheenvuorot, oppikirjat...